

MUTH PATRÍCIA – PECZE ÁGOTA

**Yasutane – Chōmei – Bunting: *A fűkunyhóból*.
Szerkesztette, fordította és a jegyzeteket készítette:
Fülöp József és Szemerey Márton.
Gondolat Kiadó, Budapest, 2017.**

A *Hōjōki* 方丈記 a japán irodalom kiemelkedő alkotása, melyben a szerző, Kamo no Chōmei nem csupán a 12. század végét sújtó változásokról és természeti csapásokról számol be, de saját gondolatain és hányattatásain keresztül élénk pontossággal tárja elénk a korszakban uralkodó gondolkodásmódot, a mulandóság, „állandótlanság” (*mujō* 無常) mindent átható érzését is. A *Hōjōkit* negyven európai nyelvre lefordították már, köztük angolra, németre, olaszra, de még esperantóra is. A magyar nyelvű változatot első alkalommal veheti kezébe az olvasó Szemerey Márton, a Károli Gáspár Református Egyetem Japán Tanszék oktatójának fordításában. A *fűkunyhóból* című kötet tartalmazza emellett a 10. századi hivatalnok, Yoshishige no Yasutane *Chiteiki* című művének, illetve a 20. századi angol költő, Basil Bunting *Chōmei at Toyama* című szabadversének fordítását is. Előbbit szintén Szemerey Márton, míg utóbbit Fülöp József, a KRE Német Nyelv és Irodalom Tanszék oktatója, illetve a Hüperiön Fordítói Műhely alapítója és vezetője fordította. Mindhárom mű először jelent meg magyar fordításban.

Különleges eset japán- és világviszonylatban is, hogy különböző művek időbeli és térbeli távolságuk ellenére ilyen szorosan kapcsolódjanak egymáshoz, mint a kötetben megjelenő három mű. A *Chiteiki* és a *Hōjōki* esetén még nem is oly meglepő, hiszen a Yasutane idejében meginduló szellemi és társadalmi változások Chōmei idejére teljesedtek ki igazán, a 12. század végi zűrzavar termékeny táptalaja lett a *mappō* gondolat¹ és a *mujō* érzés terjedésének.

¹ A Heian-kor (794–1185) végén sok háború dúlt Japánban. A sok nehézség és harc hatására a köztudatban egyre elterjedtebbé vált az ún. *mappō*-gondolat. E szerint Buddha tanítása (*dharma*) három részre osztja a történelmet. Az első korszak az, amelyben a tant még megértik, s az kifejti hatását; a másodikban már nem értik teljes mértékben a tanítást, ám az még hatni tud; majd az utolsó, a tanítás „vég-kora”, a *mappō*,

Az erős feszültség külső és belső világkép, a világban való működés és kiszakadás között, valamint a kivonulás eszménye áthatja a két művet, és mintegy továbböröklődik Bunting versébe is.² Ezt az összekapcsolódást jeleníti meg a könyvben a művek közötti elválasztó elemként szolgáló kalligráfia, a Zopcsák Ferenc Zsolt ecsetéből származó, különböző stílusokban ábrázolt *mujō* 無常 írásjegyei.

A könyvet fellapozva előszó helyett egy rövid fülszöveg szól a lefordított művekről, mely sajnos félő, hogy elkerüli az olvasó figyelmét; majd rögtön a fordítások következnek, a kötet végén pedig egy átfogó tanulmány olvasható a művekről és történeti háttérükről. Fontos kiemelni, hogy a kötet nem csupán a fordításokat, hanem az eredeti műveket is tartalmazza, s a páros oldalon található eredeti, klasszikus szöveg tördelése pontosan követi a páratlan oldalon található magyar fordítását mindhárom mű esetében.

A *Chiteiki* fordítása már önmagában is embert próbáló feladat. A klasszikus kínai nyelven íródott szöveg követi az akkori próza szabályait, feszes, bevett formulákat tartalmaz, nélkülözve bárminemű egyediséget. A kötőszavak hiánya is nehézséget jelent, ennek ellenére a fordító áthidalta ezeket a problémákat, és egy nagyon szép, magyaros szöveget sikerült alkotnia. Továbbá sok ötletes és elgondolkodtató szóösszetétellel is találkozhatunk a magyar szövegben, amilyen például a „császárváros” kifejezés, mely nagyon izgalmas és sokat-mondó megoldás a „főváros” helyett. Szemerey Márton igen kreatívan fordította le az egyáltalán nem egyszerű szöveget. Az igényes, részletes leírásnak köszönhetően nagyon hű karképet kapunk. A fordítás az eredeti szöveg líraiságát is szépen megőrzi, amire remek példa a következő részlet: „*Nyáron ott vannak a bambuszok az északi kapunál, amelyeket lágyan megmelegzörget a friss szél. Ősszel ott a hold a nyugati ablakban, hogy akár könyveimet is olvashatom. Télen ott a nap a déli eresznél, finoman melegíti hátam.*” (17.o.) Kifinomult és egyáltalán nem túlcizellált a megfogalmazás.

A *Hōjōki* fordításáról is elmondható, hogy az eredeti szöveg tördelése teljesen megegyezik a magyaréval, így könnyedén nyomon követhetjük a fordított szöveget az eredeti változatban is. A fordítás kifejezetten pontos, olyannyira szövegű, hogy szinte már tükörfordításnak hat – az ilyen mértékű szövegűség azonban helyenként kissé idegen hatást keltő mondatokat ered-

melyben a teljes megértés megszűnik. Ez utóbbit azonosítják saját, szenvedéssel teli korukkal a Heian-kor végén.

² A pontos filozófiai háttérrel és a művek pontos elemzéséről kitűnő összefoglalást nyújtanak a fordítók a kötet végén megjelenő tanulmányban.

ményezett, pl.: „*Ez azért történt, mert a népre áldást hozni, a világot megsegíteni uralkodtak.*” (37.o.), „*Egy embert elszállásolni nincs, ami hiányozna.*” (63.o.)

Ettől eltekintve, a fordítás megőrizte az eredeti mű líraiságát, nem díszítette fel felesleges körmondatokkal, ugyanabban a tömör stílusban készült, mint az eredeti (57.o.). A szövegű fordítás megnyilvánul abban is, hogy a kifejezéseket nem magyarosítja, ezzel azonban, lábjegyzet híján, megnehezíti a megértést. Az egyetlen talán igazán magyarosított kép a „tiszavirág-életű világ” (57.o.) mely az eredetiben a kabóca (*utsusemi* うつせみ) képével dolgozik. Kimondottan szép átfordítás ez a pillanatnyiség, mulandóság kifejezésére.

Magyarosítás nem történik az időmértékegységek esetén sem. Az évszámoknál, amellet, hogy a fordító megtartja a hagyományos japán megnevezést, mint „Angen-korszak harmadik éve” (29.o.), Jishō-korszak negyedik éve” (31.o.), zárójelben hozzáfűzi a nyugati időszámítás szerinti évszámot is. A kínai idő- és iránymegnevezések, valamint a hónapok neveinek esetében azonban eredeti változatában hagyja a kifejezéseket, mindennemű magyarázat nélkül, mint „Nyúl hónapja” (31.o.) vagy „Kos iránya” (33.o.), ami talán, bár nem akadályoz a fő mondanivaló megértésében, egy-egy hasonló zárójeles betoldást megérdemelt volna.

A szöveg eredeti, írásjegy szerinti jelentéshez való ragaszkodását mutatja az is, hogy a 心 *kokoro* írásjegyet nem a sok helyen megszokott ’elmére’ vagy ’tudatra’ fordítja, hanem meghagyja ’szív’ jelentésében: „*A szív, miután felismeri a test fáradalmait (...)*”, „*a szív mégsem zavarodik össze*”, „*[h]a nyugtalan a szív*”. (65–67.o.)

Habár a fordítás szinte magyaros tükörfordításként is megállná a helyét, előfordul, hogy helyenként apró eltérések figyelhetők meg a mondatok tördelésében vagy a szavak jelentésének erősségében. Így pl. a 40–41. oldalon a „*変わりゆくかたちありさま*” kifejezés „*sok oszladozó arc és test*” fordításban jelenik meg, amely jó választás volt a hangulat fokozott visszaadásának érdekében. Ugyanígy Chōmei végső elmélkedésében és önellentmondásosságának felismerésében is hatásfokozó az eredetileg egy mondat kétválasztása.³

³ 今、草庵を愛するも、閑寂に着するも、障りなるべし。„Így fűkunyhóm szerepette is vétkemmé válik. Ragaszkodásom a békességes nyugalomhoz is bizonytalankodóvá lesz.”

Említésre érdemes az is, hogy míg Chōmei művében mély buddhista teológiai háttér ismeretét sejteti, mindezt szútra-idézetekkel és buddhista alakok felelevenítésével, addig a fordító sikeresen úgy bedolgozta ezeket a magyar szövegbe, hogy a kellő háttérismeret nélkül is többé-kevésbé érthető a szöveg. Ám a fel-felbukkanó buddhista alakok (Vimalakirti, Suddhipanthaka), illetve egyéb nevek (Saga császár, Manzei szerzetes, GenTotoku) esetében egy-egy lábjegyzetben megadott magyarázata segítette volna azokat, akik kevésbé jártasak a japán történelemben.

A *Hōjōki* fordítása összességében nagyon szép és könnyen olvasható, magában hordozva azt az ismerős idegenséget, melyet Chōmei maga is érezhetett, amint hegyi kunyhójából a fővárost szemlélte.

Basil Bunting írásának fordítása rendkívüli mértékben hű maradt az eredeti szöveghez: már-már tükörfordításnak is nevezhető, mégis magyaros, könnyen érthető, és átadja az angol mű hangulatát. Kiváló példa erre a következő részlet: „Hajnali zápor/énekel,/akár a hegyi szél a levelek között.”⁴ A fordító olyan apróságokra is ügyelt, hogy érzékeltesse akár az idő múlását apró változtatásokkal a fordításban, ha az eredeti szöveg jelentése azt hordozza magában. Így például az angol író nemes egyszerűséggel csak háromszor megismétli a „spring and autumn” szókapcsolatot, Fülöp József a szavak megcserélésével érte el ugyanazt a hatást magyarul: „tavaszra ős, ősre tavasz, tavaszra ős” (85.o.). A különböző növény- illetve állatnevek fordítása sem hagy semmilyen kivetnivalót maga után, így a *tsubana* (jap. 茅花) pontos botanikai nevén „alangfű” lett (89.o.). A fordítás a népies-irodalmi stílust is megőrizte olyan szavakkal, mint a „csalit” (87.o.). A kevés pontatlanság egyike, hogy a fordító a mandolint a citerával felelteti meg, holott két teljesen különböző hangszeret jelölnek (89.o.).

A művek után a fordítók egy tanulmányt is közölnek, mely bemutatja az eredeti művek történelmi háttérét, illetve az írok életének azon fontosabb mozzanatait, melyek az írásaikhoz köthetők. A tanulmányban további művek szerepelnek példaként, átírással, eredeti karakterekkel, szükség esetén zárójelben a kiejtést is megadva, hogy a hozzá nem értők is könnyedén el tudják olvasni az átírásokat. Konkrét idézetek is szerepelnek, olyan szövegekből például, melyekből egy-egy mű merít. Fontos, hogy ezek esetében az eredeti szöveg és a fordítás is szerepel, emellett letisztult, logikus gondolatmenet támasztja alá az adott művek kapcsolatát. A tanulmány helyenként azért is

⁴ Eredeti: „A shower at dawn / sings / like the hill breeze in the leaves.”

érezhető kissé túlzsúfoltnak, mert a terjedelmi korlátok miatt sok információt igen tömören kényszerül átadni. A könyv végén térképek is találhatóak, melyek nagyon sokat segítenek az olvasottak térbeli elhelyezésében.

A fűlkunyhóból hiánypótló gyűjtemény, a kor irodalmával foglalkozók számára kötelező darab. Átgondolt, logikus szerkezetű, a kiválasztott műveket szépen fűzi össze. Egy-egy apró hiányosságtól eltekintve rendkívül gondos, precíz munka, mely hűen tükrözi az óriási fordítói és szerkesztői munkát, amely a háttérben áll. A fent leírt észrevételek nem vesznek el a fordítás értékéből, mindinkább a nagyszerűségét emelik ki. Magán a fordítói munkán kívül alapos ismeretet igényel egy ilyen mű megalkotása. Nem minden nap nyílik lehetőség egy ilyen nagyszerű kötet olvasására, így nem csak szakmai célra, vagy a téma szakértőinek, hanem bárkinek erősen tudjuk ajánlani, akik érdeklődnek iránta.